

AİLE ŞİRKETLERİNDE ENTELEKTÜEL SERMAYENİN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF INTELLECTUAL CAPITAL IN FAMILY COMPANIES

Ali KÖSTEPEN

Dr. Öğr. Üyesi, İKÇÜ, İİBF, İşletme Bölümü, ORCID: 0000-0002-0225-0794, alikostepen35@gmail.com

Melis ELÇİN

İKÇÜ İİBF, Lisans Öğrencisi, ORCID: 5655-2252-2225-1982, melis.elcin@hotmail.com

**Kabul Tarihi /
Accepted: 28.06.2022**

**İletişim /
Correspondence:
Ali Köstepen**

**Benzerlik Oranı/
Plagiasim: %4**

**Makale Türü/Article
Type: Teorik Makale/
Theoretical Article**

ÖZET

Aile şirketleri, ailenin sahip olduğu varlıkların aile dışına çıkmasını engellemek ya da aile bireylerinin finansman ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan şirket türleridir. Dünyada aile şirketleri, şirket türleri içerisinde önemli bir konumda bulunmakta ve ekonomiyi yönlendirmektedirler. Günümüz toplum yapısı bilgi toplumuna dönüşmekte ve bu toplum içerisinde yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlardan biri olan entelektüel sermaye, bilgi kavramını temel taşına koyan, varlığı duyularla algılanmayan soyut değerleri belirtmektedir. Şirketlerin uzun vadede devamlılığının sürdürülmesine katkıda bulunup, rekabet arenasında büyük önem sağlamaktadır. Bu arenada hakimiyet kazanmak için entelektüel sermayeye gereksinim büyüktür. Bu çalışmada amaç, Türkiye’de şirketler arasında önemli konumda bulunan aile şirketlerindeki entelektüel sermayenin ne derece önemli olduğunu önceden tamamlanan çalışmalar tetkik edilerek açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Aile Şirketi, Bilgi Toplumu, Entelektüel Sermaye
JEL Kodları: M10, M13

ABSTRACT

Family companies are types of companies created to prevent family-owned assets from going out of the families’ possession or to meet the financing needs of family members. In the world, family companies takes an important place among the various types of companies and guide the economy. In today’s world, the structure of society is heading toward an information society and new concepts start to appear within this society. One of these concepts known as an intellectual capital, refers to the abstract values, the existence of which is not perceived by the senses, and which puts the concept of knowledge at its cornerstone. It contributes to the sustainability of companies in the long term and provides great importance in the competitive arena. In order to gain dominance in this arena, the need for intellectual capital is high. In this study, the aim is to try to explain the importance of intellectual capital in family companies, which occupy an significant position among companies in Turkey, by examining the studies completed in advance.

Keywords: Family Companies, Information Society, Intellectual Capital
JEL Codes: M10, M13

1. GİRİŞ

Şirket ile ilgili durumların çoğunlukla aile içinde bulunan bireylerce kararlaştırıldığı ve yönetimin aile bireyleri tarafından sürdürüldüğü şirket türü, aile şirketi olarak adlandırılmaktadır (Cagle ve Özen, 2019: 880).

Şirketler statik olmayan bir dünyada varlıklarını devam ettirmektedirler. Şirketlerin bu koşullar dahilinde kalıcılıklarını sağlayabilmeleri için çeşitli değerlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu değerlerden birisi olan entelektüel sermaye, şirkete rekabet durumunda üstünlük sağlamaktadır. Bahsedilen üstünlüğün sağlanması ve kalıcılığı için şirketlerin bilgiyi işleyiş şekilleri önem arz etmektedir (Bulgurcu, 2011: 2).

Mevcut iktisadi yapı içerisinde bilgi ekonomisi, bilgiyi tek başına üretimin en güçlü faktörü durumuna getirmiştir. Bu iktisadi yapı bilgi ekonomisi içerisinde entelektüel sermaye kavramının doğmasına neden olmuştur. Bu kavram şirketler kapsamında ciddi bir boyut kazanmıştır. Şirketler açısından bu denli önemli olan, tüm şirket tiplerinde varlığını gösteren bu kavram ülke ekonomilerini yönlendiren aile şirketleri için de önem arz etmekte ve ihtiyaç haline gelmektedir. Entelektüel bilgi ihtiyacı diğer şirketler gibi aile şirketlerinin de ihtiyaç duyduğu bir kavramdır. Ülke ekonomileri içerisinde büyük paya sahip olan bu işletmeler değişimleri takip edip devamlılığını sağlayabilmek, mamulleri ve hizmetleri iyileştirmek, fikri mülkiyeti güçlendirip daha kıymetli duruma getirmek ve pazardaki yenilikleri yakalayıp daha kolay uyum sağlayabilmek için her daim bilgiye ihtiyaç duyarlar. Aile şirketlerinin bilgiyi yönetmesi büyük önem arz etmektedir. Bilgi üzerine kurulu küresel ekonomide aile şirketleri, hem etkileyen hem de etkilenen konumundadır. Bilgiyi kullanmak, başka bir deyişle entelektüel sermayeyi keşfetmek ve bu keşfi ilerletmek şirketlerin ve ülkelerin kilit ekonomik fonksiyonu olmuştur (Aydın ve Yelkikalan, 2003: 132).

Bilgi ekonomisi sürecinde şirketlerin defter değerleri ile piyasa değerleri arasındaki makas giderek açılmıştır. Şirketlerin maddi olmayan varlıkları yüksek düzeylere ulaşmıştır. Ekonomik yapı içerisinde yaşanan değişimler sebebiyle aile şirketlerinde bilgi yatırımları daha kıymetli hale gelmiş ve entelektüel sermaye kavramının gelişmesine sebep olmuştur (Yörük ve Erdem, 2008: 398).

Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde şirket tanımı, şirket türleri, aile şirketi kavramı ele alınarak, dünyada ve Türkiye’de aile şirketlerinin gelişimi; çalışmanın ikinci bölümünde bilgi toplumu kavramı, entelektüel sermaye kavramı, entelektüel sermayenin unsurları, entelektüel sermayenin ölçülmesi; üçüncü ve son bölümünde ise aile şirketlerinde entelektüel sermayenin önemi açıklanacaktır. Çalışma, incelenen başlıkların genel bir yorumlamasını içeren sonuç bölümü ile bitirilecektir.

1.1 Şirket Tanımı

İnsanoğlu çok uzun zamandır topyekûn yaşamını devam ettirmektedir. Bu durum kaçınılmaz bir toplumsal hakikattir. İnsanlar yaşamlarını devam ettirirken zaman zaman aynı hedef doğrultusunda hareket ederler. Bunun sonucundan da birlikte faydalanırlar. İnsanoğlu gereksinimlerini sağlamak amacıyla bir noktada buluşmak mecburiyetindedir. Yaşamın bütün dönemlerinde gerçekleştiği gibi ticari ilişkilerde de bireyler birbirleriyle bağlantı içerisinde bulunmuşlardır. Bunların sonucunda varlıkların birleştirilmesi ile işbirlikler oluşmuş ve kazanç sağlayıcı alanlar doğmuştur. Böylece iktisadi yaşamda önemli misyonu bulunan şirketler ortaya çıkmıştır. Şirketler sayesinde ticaret dünyası ilerleme kaydetmiştir (Köse, 2012: 274).

Ekonomik düzende esas olay ticarettir. Ticaret, kişilerin değiş tokuş yöntemi kullanarak alış-veriş yapma etkinliği olarak tanımlanabilir. Bu etkinlik tek kişiyle de olabilir birden fazla kişiyle de gerçekleşebilir. İki ya da daha fazla kişinin varlıklarını, çabalarını, bilgilerini ve kabiliyetlerini birleştirek meydana getirdikleri ve şahıslara bağlı olmayan, hukuki kimliği olan iştirake “şirket” denilmektedir (Köse, 2010: 2).

Güncelde şirket tanımı; girişim, varlık çabası ve toplumsal birliktelik neticesinde oluşan ticarethane şeklinde açıklanmaktadır (Eral, 2019: 3).

Şirketler yasamızda, Türk Ticaret Kanunu ve Türk Borçlar Kanunu’nda tertip edilmiştir (Kaya, 2021: 25).

1.2 Şirket Türleri

1.2.1 Adi Şirketler

Adi şirketler (Ortaklıklar), fiili bireyler arasında, hukuki şahıslar arasında ya da her ikisinin arasında oluşturulması mümkün olan şirket türleridir. Adi şirket, iki ya da ikiyi aşkın kişinin bir mukavele çerçevesinde müşterek bir hedefe varmak amacıyla çabalarının ve varlıklarının bir araya getirilmesidir (Çetin, 2016: 177).

1.2.2 Kişi (Şahıs) Şirketleri

Şahıs şirketleri; kolektif şirket ve komandit şirket olarak iki türe ayrılmıştır.

-Kolektif Şirket: Türk Ticaret Kanunu’nun 211. maddesine göre kolektif şirket “Kolektif şirket ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla, gerçek kişiler arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirinin sorumluluğu şirket alacaklılarına karşı sınırlanmamış olan şirkettir.” olarak tanımlanmaktadır.

-Komandit Şirket: Bir ticaret unvanı bağlamında ticari faaliyetlere ilişkin işyeri çalıştırmak amacıyla minimum bir sınırsız ve bir sınırlı yükümlü müşterek aracılığıyla oluşturulan hukuki kişiliğe hakim olan iştiraktır (Güman, 2006: 196).

1.2.3. Sermaye Şirketleri

Sermaye şirketleri, kişilerden daha çok sermayeye dayalı kurulmuş olan şirket türleridir. Nitelięi gereği iştiraklerin yatırdıkları sermaye başkalarına aktarılabilir. Sermaye şirketlerine müşterek olarak katılmak hisse senedinin alınma bağlıdır (Köse, 2010: 4).

-Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket: Şirkette idarecilik komandite müşterekler sorumluluğundadır. Komanditer müşterek idarecilik mesuliyetini üstlenmez. Fakat yıl sonu geldiğinde ilgili belgeleri kontrol edip payı derecesinde temettü edinebilir (Köse, 2010: 4).

-Limited Şirket: Müştereklerin işletme borçlarından yükümlülüğü sınırlı olan ve genellikle müşterek sayısı az olan şirket türü limited şirket olarak adlandırılmaktadır (Gözüyeşil ve Yıldırım, 2020: 1146).

-Anonim şirket: Minimum beş müştereiğin birleşip yasada açıklanan tutarda sermayeyi yatırmasıyla anonim şirketin oluşması mümkündür (Köse, 2010: 4). Anonim şirketlerin esas kurulma hedefi devam eden ticari eylemler neticesinde getiri sağlayıp bu getiriyi pay sahiplerine hisse büyüklüklerine göre paylaşmaktır (Özatlan, 2018: 21).

1.2.4 Aile Şirketleri

1.2.4.1 Aile Şirketi Kavramı

İnsanların geneline bakıldığı zaman hayatındaki en kıymetli iki temel ögenin ailesi ve mesleği olduğu görülmektedir. Aile şirketlerinin yapılarına bakıldığında işleyişleri bakımından farklı olan bu iki ögenin birlikte kullanılması aile şirketini diğer şirket türlerinden ayırmaktadır. Bu tür şirketlerde aile etkeninin şirket içine karışması ile yönetimde çeşitli sorunlar doğmaktadır. Şirket yönetimine duyguların dahil olması, aile içinde yaşanan sorunların yönetime yansması, yönetimde alınacak kararların bağımsızlığının zedelenmesine ve şirketin ömrünün kısa vadeli olmasına sebebiyet vermektedir. Aile şirketinin yöneticisi sadece şirket yönetimini değil aile içindeki ilişkileri de yönetmek yükümlülüğündedir. Şirketin uzun vadede varlığını sürdürebilmesi için yöneticinin her iki ilişkiyi de düzenli bir şekilde yönetmesi gerekmektedir (Yalçıntepe, 2017: 1).

Topluma bakıldığı zaman en küçük yapının aile olduğu görülmektedir. Aile, toplumun yapı taşı ve gelişimini etkileyen önemli bir etkidir. Sözü edilen bu kavram insanların hayatlarında işleriyle beraber önemli noktada bulunmaktadır. Birbirleri ile daimi olarak ilişki içinde olan aile üyeleri aynı hedef doğrultusunda kolektif çalışarak ekonomik hayata yön veren aile şirketlerini meydana getirmektedirler (Yalçıntepe, 2017: 3).

Aile şirketi kavramını çeşitli açılardan ele almak mümkündür. Benght Karlöf aile şirketi kavramına ailenin sahip olduğu varlıklar yönünden bakmış ve “Ailenin servetini dağıtmamak üzere kurulmuş olan özel bir şirket biçimidir.” olarak tanımlamıştır (Bilgin, 2007: 5).

Aile şirketi; aile üyelerini finanse etmek, aileye ait mülklerin parçalanmasını engellemek amacıyla oluşturulan, aile reisi tarafından işletilen, idare kademelerinin büyük kısmında aile bireylerinin yer aldığı, hüküm verme aşamasında çoğunlukla aile üyelerinin güçlü olduğu ve minimum iki kuşağın geçimini sağlayan şirket türüdür (Aslan ve Çınar, 2010: 91).

Aile şirketleri, mirasın bölüştürülmesi neticesinde mülklerin aile üyeleri harici dağılmasını engellemek amacıyla veya yetkili aile büyüğünün ekonomik düzenini bozmadan devamlılığını sağlamak ve böylece aile reisinin ölümü durumunda aile bireylerinin ekonomik güçlük çekmemesi maksadıyla oluşturulan işbirliklerdir (Karavardar, 2011: 158).

1.2.4.2 Dünyada Aile Şirketleri

Aile şirketleri insanlığın ortaya çıkışından bu yana iktisadi hayatın esas belirleyici unsuru olmuştur. Fakat bahsi geçen bu şirketler devamlılığını 21.yüzyıla kadar sürdürememiştir. 19. yüzyıla gelene kadar toplumun iktisadi yapısı ziraat ve rençberlik üzerinden yürütülmüştür. Bu sebeple de oluşturulan şirketler uzun vadeli şirketlerden değil de kısa vadeli şirketlerden olmuştur. Günümüz teknoloji yöntemlerinin bahsedilen dönemde mevcudiyetinin olmaması sebebiyle şirketlerin ömürleri doğa olaylarına bağlı olmuştur. Bahsedilen zaman içerisinde ailenin elinde bulunan değerlerin yok olmasıyla bir şirket kurmak ve bu şirketi uzun vadede sürdürmek pek mümkün olmayan bir durum olmuştur. Uzun soluklu şirketlerin kurulması endüstri devrimine geçiş ile mümkün olmuştur. Böylece modern manada aile şirketlerinin oluşturulması 19. yüzyılı takiben oluşturulan şirketleri kapsamaktadır (Alpago ve Alpago, 2020: 157-158).

Dünyada bulunan şirketlerinin türleri incelendiğinde bu şirketlerin büyük bölümünün aile şirketi olduğu veya şirket ile ailenin bağlantısının olduğunu görmek mümkündür. Dünyada ve Türkiye’de var olan aile şirketleri bilhassa KOBİ’lerin büyük bölümünü meydana getirmektedir. Bu nedenle iş dünyası içerisinde aile şirketlerinin önemi yadsınamaz bir gerçektir (Akdoğan, 2000: 31).

Dünyada ve Türkiye’de ekonominin belirleyici en büyük etkeni aile şirketleridir (Akbank Yayınları, 2016: 1).

Dünya genelinde şirketlerin yapısı incelendiğinde aile şirketlerinin oldukça sık kullanılan şirket türlerinden biri olduğu görülmektedir. Avrupa birliği raporlarına bakıldığı zaman dünyada bulunan şirketlerin %50’si Amerika’da bulunmaktadır. Bu şirketlerin %90’ının aile şirketi oldukları görülmektedir. Forbes dergisinde açıklanan milyarderlerin %42’sini aile şirketleri oluşturmaktadır. Çıkan bu sonuçtan aile şirketlerinin dünya ekonomisine yön verdiği anlaşılmaktadır. Fortune 500 sonuçlarına bakıldığında Dünya’da yer alan majör şirketlerin %40’ının aile şirketlerinden oluştuğu görülmektedir. İlaveten dünyada refah seviyesi en yüksek 10 bireyden 7’sinin aile şirketi bireylerinden olduğu bilinmektedir (Akbank Yayınları, 2016: 4).

Dünya ortalamasına bakıldığında aile şirketlerinin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Bahsi geçen uzun soluklu bu şirketler ülkemizde de bulunmaktadır. Fakat yaşam süreleri çok uzun olmamaktadır. Profesyoneleşememe, ortaklık kültürünün gelişmemiş olması, vizyonsuzluk, inisiyatif alamama vb. nedenlerle az sayıda aile şirketi üçüncü nesle gelebilmekte, çoğunluğu birinci nesilde dağılmaktadır (Köse, 2010: 31).

Yapılan incelemeler Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan bütün şirketlerin %80’inin aile şirketi olduğunu göstermekte ve gayri safi yurtiçi hasılanın %50 ve %60’larını meydana getirdiğini belirtmektedir (Baykal, 2019: 200).

Dünyada aile şirketlerinin bulunduğu ülkelerde iktisadi paya bakıldığında ekonomileri geliştirici etkisi olduğu görülmektedir (Cagle ve Özen, 2019: 880).

1.2.5 Türkiye’de Aile Şirketlerinin Gelişimi

Türkiye’de aile şirketlerinin gelişimi bazı aşamalara tabi olarak bugünkü halini almıştır. Türkiye’de özel sektördeki bu aşamaları iki biçimde ele alabiliriz: Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet sonrası dönem (Kıran, 2007: 14). Söz konusu dönemlerin açıklamaları aşağıdaki başlıklar altında yer almaktadır (Ayдын, 2011: 17-23).

1.2.5.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Özel sektör iki ana etken ile doğmuştur. Müteşebbis bir grubun varoluşu ve varlık rezervi bu etkenleri oluşturmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nda bu etkenlerin doğmadığı görülmektedir. Bu durumun nedenini imparatorluğun başlangıç devirleri ve son devirleri arasındaki fark oluşturmaktadır. Bu sebeple cumhuriyet öncesi dönemde özel sektörün evrelerini Osmanlı İmparatorluğu’nun başlangıç devirleri ve son devirleri olarak izlemek gerekmektedir.

1.2.5.1.1 Osmanlı İmparatorluğunun Başlangıç Devirleri

Özel sektörün ilerlemesi elverişli koşulların sağlanmasıyla olanaklıdır. Bu elverişli koşulların oluşması devletlerin yürüttükleri politikalara bağlıdır. Esas üretim unsurunun

toprak olduğu Osmanlı devletinde şahsi mülkiyet kavramının söz konusu olmadığı ve toprağın sahibinin padişah olduğu bilinmektedir. Halk sadece kullanım hakkını elinde bulundurmaktadır. Toprağın tek bir elden yönetilmesi, etkili bir askeri güç ve devlet yönetiminin doğmasına sebebiyet verirken toplumsal yapı içinde “çiftçilik” usulüne dayalı aile düzenlenmesinin doğmasına sebep olmuştur. Osmanlı devletinde idarenin tek bir elden olması, kazancın bölüşürülmesi ile alakalı bir teşkilatlanmadır.

Osmanlı devletinde ticaretle uğraşan kesim Türklerden ziyade Rum, Yahudi ve Ermeniler olmuştur. Türkler askeriye, alimlik, üst düzey yöneticilik, hayvan yetiştiriciliği ve ziraatçılık ile uğraşmışlardır. Bu sebeple Türk halkı epey bir süre pazarın içinde olamamış ve ticaret bilgisi oturmamıştır. Sonuç olarak Osmanlı devletinde müteşebbis tacirlerin şirket kurmalarına, iştirak geliştirmelerine devlet yönetimi müsaade etmemektedir. Devlet, bireylerin sermayesinin kendi tarafına yönelmesini istemektedir.

1.2.5.1.2 Osmanlı İmparatorluğunun Son Devirleri

Osmanlı devlet kuruluşunda müteşebbis ve yatırımcı zümrenin doğmasına müsaade edilmemiştir. Bu sebeple de Osmanlı devletinin sanayisi gelişmemiştir. Osmanlı imparatorluğu 18. Yüzyılda farklı yönetim yapısına geçiş yapmıştır. Osmanlı İmparatorluğu egemen olduğu kaynakları yitirmesiyle birlikte Sanayi İnkılabı sonucu güç sahibi olan İngiltere'nin Osmanlı devletini birtakım destekler ile önemli ayrıcalıklar edineceğini düşündüğü pazar haline gelmiştir. Osmanlı-İngiliz ticaret anlaşması bu süreç içerisinde kurulmuştur. Bu anlaşma sonucu Osmanlı pazarında ecnebi malların miktarı artmış, ecnebi tacirler ile rekabet kuvveti kaybedilmiştir. Ticaret anlaşması sonrası kapitülasyonların genişlemesiyle beraber Osmanlı devleti başka ülkelerin boyunduruğu altına girmiş ve levanten adında yeni zanaat toplulukları ortaya çıkmıştır. Osmanlı devletinin içinde yer aldığı sömürge durumunu İttihat ve Terakki Fırkası Türk ve Müslüman halkın pazar içinde bulunması düşüncesini tartışmaya açmış ve ciddi girişimlerde bulunulmuştur. Ticaret kanunu ve mülkiyet esaslarının düzenlenmesi müteşebbis zümrenin oluşması için atılan ilk büyük hamle olmuştur. Sanayi ve bankacılık kapsamında oluşturulan anonim ortaklıklar ikinci büyük hamle olarak kabul edilmektedir. Osmanlı devletinin son devrinde fabrikalaşma çoğalmış ve Teşvik-i Sanayi Kanunu gibi teşvikler yürütülmüştür.

1.2.5.2 Cumhuriyet Sonrası Dönem

İttihat ve Terakki zamanında oluşumu başlayan müteşebbis yatırımcı zümresi endüstrileşmek için cumhuriyet döneminde de gayret göstermiştir. Devlet bu zümrenin çabalarına destek vermiştir. Cumhuriyet dönemi yöneticileri, günümüz Türkiye'sini oluşturmak amacıyla iktisadi zümre oluşturmuşlardır. Bilhassa 1923 sonrası şartlar dahilinde iktisadi metotlar istikrarlı şekilde devam etmekte 1923 sonrası devlet yardımıyla orta sınıf halkın gelişmesi amacıyla iktisadi metotlar uygulanmıştır.

1923-1929 zaman aralığında devlet değil de kişi temelli özel girişimciliğin hakim olduğu ekonomik düzenin ilk adımlarını atmaya çaba gösterilmiştir. Bu ekonomik düzenin oluşturulması için Mustafa Kemal Atatürk tarafından İzmir İktisat Kongresi derlenmiştir. Kongrede ekonomik düzenin özel teşebbüs öncülüğünde biçimlenmesi kararlaştırılmıştır. Devlet bu süreçte sadece yalnızca teşvik görevindedir. Devletin birincil amacı kimsenin yardımı olmaksızın endüstrileşmenin ilerlemesi olmuştur. 1929 Ekonomik Buhranı ve ardından yaşanan İkinci Dünya Savaşı sonucu Türkiye ekonomisini dış ülkelere kapatmış ve

devlet eliyle ulusal endüstrileşme hareketine başlanmıştır. 1950 yılında Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuş, krediler sağlanarak özel sektörün ilerlemesi çabalanmıştır.

Bugün bilinen çoğu aile şirketi 1950-1960 yılları arasında kurulmuştur. İktisadi planlar sistematik bir şekilde ilerlemiş ve özel sektör gelişim göstermiştir. Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği kurulmuştur. 1980 yılı sonrasında iktisadi tedbirlere girilmiştir. Endüstrileşme şekli farklılaşmış, ihracat şekli yürütülmüştür.

2. BİLGİ TOPLUMU VE ENTELEKTÜEL SERMAYE

2.1 Bilgi Toplumu Kavramı

Dünya'nın geldiği son noktada bilgiye hakim olmak en mühim kuvvet kabul edilmektedir. Bilgi, yaşamın bütün evrelerinde kendisini göstermektedir. Teknolojinin ulaştığı derecede bilginin önemi daha çok anlaşılmaktadır. Bilgi, sosyal hayatın bütün kademelerinde kazanılan kabiliyet şeklinde açıklanabilir (Köstepen, 2021: 99).

Geçmiş çağlardan günümüze kadar insanoğlu, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla çeşitli kaynak arayışları içine girmiştir. Bu arayışlar çerçevesinde de sosyal yapıları biçimlenmiştir. Tarım toplumunda yaşamını sürdüren insanlar geçimini topraktan temin etmiş, toplumun ekonomisi tarıma tabi olarak ilerlemiştir. Sanayinin gelişmesiyle birlikte toplumun sosyal yapısı değişmiş ve sanayileşmeye tabi olarak üretim ilerlemiştir. Yaşanan gelişmeler sonucunda sosyal yapı bilgi çerçevesinde insanoğluna değişik açılar kazandırmıştır. İnsanoğlu için bilginin daimi ihtiyaç olması hali bilgi toplumunun kökenini oluşturmaktadır. Beden gücü yerine akıl gücünün etkin kullanılması, eğitimin ilerlemesi için yatırımlar yapılması ve teknolojik ilerlemelerin izlenmesi ile bilgi toplumuna geçişin mümkün olduğu kabul edilmektedir (Ezer ve Kırıl, 2018: 208). Bilgi toplumuna transferin mümkün olabilmesi için enformasyon ve teknoloji kapsamında iyileştirmeler yapılması gerekmektedir (Sarıgöz, 2012: 72).

Tarım ve sanayi toplumlarının gelişimi için insan ve makine ciddi önem taşımaktadır. Bilgi toplumuna bakıldığında ise bilgisayar teknolojilerinin de aynı derecede önem taşıdığı görülmektedir. Toplulukların varoluşları bilgi sayesinde sürdürebilir. Bilgi, toplumlar için vazgeçilmez bir unsurdur (Alper, 2018: 46).

Bilgi toplumunun oluşumunu incelediğimizde; 1770-1830 aralığı “erken mekanizasyon”, 1830-1880 aralığı “buhar gücü veya demir yolları”, 1880-1940 aralığı “elektrik ve ağır sanayi” 1940-1980 aralığı “kitle üretimi” süreçlerinin olduğu görülmektedir. Şu an yaşanan süreç ise “bilgi toplumu” olarak isimlendirilmektedir (Koçak ve Memiş, 2018: 3).

Bilgi toplumu; datayı, enformasyonu sağlayan, sağlayamadıklarını farklı kaynaklardan edinen, ona tekrar değer kazandıran, takip edilen süreçlerde ise ondan getiri elde ederek kendi çıkarları hususunda kullanıma çıkaran, olumlu etkiye dönüştüren toplumdur. Bütün bu yaşanan süreçler sonucunda sağlanan bilgiler ile hem bireysel olarak hem toplumsal olarak oluşumlara yeni bir doğrultu vermeyi amaç edinmiştir. Çünkü bilginin faaliyete geçiren, sonuca yönelten, kuvvet kazandıran bir özelliği vardır (Özdemirci ve Torunlar, 2018: 81).

Bilgi toplumu, beşeri unsurları öne çıkarmış ve bilgiyi kaynak olarak benimsemiştir. Sermayeye konu olan varlıkların anlayışı değişime uğramıştır. Soyut varlık olan bilgi, önemli sermaye varlığı kabul edilmiş ve ciddi bir rekabet ögesi durumuna gelmiştir (Köstepen, 2021: 102).

Bilgi toplumunun gereklerinden biri olan bilginin dolaşım hızını doğru ve açık bir şekilde anlamak ve bilgiyi doğru bir biçimde uygulamak günümüzde şart olan yetenekler haline gelmiştir. Günümüzde bilginin bu denli hızlı ve önemli olması sebebiyle süreci iyi yönetebilme başarısı gösteren toplumlar ekonomik olarak da gelişmişlerdir (Ortaş, 2018: 228).

Teknolojinin bu derece ilerlemesiyle, ülkelerin bilgi toplumu olma yolunda yatkınlığı görülmektedir (Özkan ve Alancıoğlu, 2017: 2).

2.2 Entelektüel Sermaye Kavramı

Global iş dünyasında pek çok kavram ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu kavramların ortak paydası rekabet ortamında ve devamlı olarak değişen ekonomi içerisinde şirketlerin devamlılığını sağlayarak kar maksimizasyonu yapmaktır. Bu kavramlardan biri olan entelektüel sermaye şirketler açısından yoğun ilgi görmektedir. Günümüzde rekabet anlayışı değişmiş, somut varlıklara dayalı rekabet anlayışı yerini fiziksel karşılığı olmayan, bilgi temelli rekabet anlayışına bırakmıştır. Bilgi, ticari hayatın temelini oluşturmakta ve en mühim üretim faktörü görevini görmektedir. Şirketlerin devamlılığını sağlayacak olan değerdir (Toraman vd., 2009: 92-93).

Entelektüel sermaye kavramının doğması bilgi toplumuyla olmuştur. Entelektüel sermayenin kavranmasıyla soyut varlıkların da şirketlerde mühim yer kapladığı anlaşılmıştır. Bilgi, şirketler için hayati önem taşımaktadır (Köstepen, 2021: 107).

Entelektüel sermaye, şirketin başarılı bir şekilde sürdürülmesini olası kılan, değişkenliklere karşılık verebilmek için elinde bulunan varlıklarını ortaklaşa kullanabilen, işletme içi paydaşların iç ve dış çevre fırsat ve tehditlerini anlama ve bu yönde aksiyon alma becerisi ve edinilen bilgilerin işletme çıkarları doğrultusunda çevrilmesidir (Çetin, 2005: 360).

Entelektüel sermaye, şirketin hissedilmeyen, görünür olmayan değeridir. Şirket içi çalışanların bilgi, kabiliyet ve tecrübeleri olarak açıklanmaktadır. Şirketlerin gelecekteki başarıları, güncelde bulunan entelektüel sermayenin ne şekilde yönetildiğine bağlı olmaktadır. İyi yönetilen entelektüel sermaye rekabet ortamında kazanç sağlamaktadır (Yörük ve Erdem, 2005: 398).

Bilgi çağında, çeşitli sektörlerde bulunan şirketlerin başarıya ulaşabilmeleri için daimi olarak kendilerini güncellemeleri esastır. Soyut varlıklarının bilincine varmak ve bu yönde ilerlemek, fiziki ve parasal yatırımlardan çok daha önemlidir. Maddi olmayan varlıkların şirkete geri dönüşü daha karlı olacaktır (Çetin, 2005: 360).

En fazla onaylanan entelektüel sermaye kavramını 1991’de Stewart ortaya koymuştur. Stewart’a göre, entelektüel sermaye “işletmeye pazarda rekabet avantajı sağlayan, çalışanların bildiği her şey” dir. Stewart bu tanımı takip eden yıllarda bir tanım daha ortaya koyarak entelektüel sermayeyi, “refah/ zenginlik yaratmak üzere kullanıma sokulabilen entelektüel malzemedir, yani bilgi, enformasyon, entelektüel mülkiyet ve deneyimin bileşimi” şeklinde tanımlamıştır (Görmüş, 2009: 59).

Rekabet avantajı, entelektüel sermayenin doğru idaresiyle mümkündür (Hobikoğlu, 2011: 87). Şirketler varlıklarını sürdürebilmeleri için entelektüel sermayelerini daima iyileştirmek mecburiyetindedirler. Bu iyileştirmeler sonucunda daimi rekabet avantajından bahsedilebilmektedir (Hobikoğlu, 2011: 88).

Entelektüel sermaye kavramı pek çok biçimde tanımlanma çabası içerisinde olsa da bu tanımların birçoğunda ortak özellikleri görmek mümkündür. Entelektüel sermaye kavramı

daima kendini yenileyen bir kavram olmalıdır. Bir çark gibi sürekli dönmeli ve kendini yenilemelidir. Entelektüel sermaye kavramı süreklilik gerektiren bir kavramdır (Öztürk ve Demirgüneş, 2008: 402).

2.3 Entelektüel Sermayenin Unsurları

Entelektüel sermayeyi farklı açılardan tasnif etmek mümkündür. En genel açıdan bakıldığında entelektüel sermaye üç temel kısımda incelenmektedir. Bunlar: insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesidir (Zaim ve Gürün, 2007: 303).

2.3.1 İnsan Sermayesi

Toplumun bilgi temeline dönmesiyle birlikte şirketlerde çalışanlara karşı olan bakış açıları değişim göstermiştir. Çalışanlara yalnızca çıktı sağlayan gözüyle bakılmamaya başlanmıştır. Böylece insan sermayesi, çalışanın mesleki bilgisi, becerileri ve tutumlarının birleşiminden oluşmaktadır. İnsan sermayesi kişiye hastır. Şirkete ait bir kavram değildir. Kişinin şirkete kattığı kıymettir (Köstepen, 2021: 122).

İnsan sermayesi, çalışan kişinin sahip olduğu yetkinliklerdir. Çalışanın kişinin eğitim seviyesi, problem çözme becerisi, insan ilişkilerini iyi yönetmesi, örgüt içi çalışanlarını etkileme yeteneği, zekâsı insan sermayesine örnek gösterilebilir (Ölçer ve Şanal, 2007: 481).

İnsan sermayesi, işletme çalışanları tarafından ortaya çıkarılan ve fiziksel karşılığı bulunmayan varlıklar ile belirtilir. İnsan sermayesi, örgüt içi çalışanlara karşılık gelmektedir. Örgüt içi çalışanlar işletme ile yollarını ayırdıklarında şirket, insan sermayesini de yitirmiş olmaktadır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007: 171).

Diğer yatırımlar ile karşılaştırıldığı zaman insan sermayesine yapılan yatırımın getirisi daha yüksek olmakla birlikte, şirketlerin refah düzeyleri arasında olumlu ilişki bulunmaktadır (Zaim ve Gürün, 2007: 303).

İnsan sermayesi, entelektüel sermayenin en değerli unsuru kabul edilmektedir (Zaim ve Gürün, 2007: 304).

2.3.2 Yapısal (Örgütsel) Sermaye

Yapısal sermaye, işletmedeki insan sermayesi harici olan fakat işletmenin gelişimi için gerekli bilgilerden oluşmaktadır. İşletmenin uygulayacağı stratejileri, gerekli olan sistemleri işletme içi paydaşlara yararlı olacak iş planlarını, yöntemlerini ve bu perspektif içerisinde yararlı olabilecek tüm bilgileri içermektedir. Yapısal sermaye, işletmenin üretkenliğinin belirtisidir (Okay, 2012: 1204).

Yapısal sermaye, şirket faaliyetlerinin devamlılığına olanak sağlayan teknoloji ve süreçleri oluşturmaktadır (Alagöz ve Özpeynirci, 2007: 172).

Yapısal sermaye, şirketin varlığının sürdürülmesine katkı sağlayan faktörleri oluşturmaktadır. Yapısal sermaye, şirkete özel bir kavramdır (Köstepen, 2021: 130).

Yapısal sermaye, şirket çalışanlarının verimliliklerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Yapısal sermaye, çalışana bağlı olmayan bir kavramdır. Çalışan kişi şirket ile ilişkisini kestiğinde şirket bu durumdan zarar görmeyecektir. Yapısal sermayenin kurum içinde ömrü uzundur ve kurum tarafından gözetilebilir (Yılmaz, 2006: 514).

İşletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için yapısal sermayeye gereksinim vardır. Yapısal sermaye, aktif ve randımanlı iş performansı için işletmeye dair temel öğeleri ve yapıyı oluşturmaktadır (Kurgun ve Akdağ, 2013: 158).

2.3.3 Müşteri Sermayesi (İlişkisel Sermaye)

İşletmelerin birincil hedefi meydana getirdikleri mamulleri pazar ile buluşturmadır. Rekabetin varlığını bu denli kuvvetli sürdürdüğü mevcut pazarda alımı gerçekleştirecek olan kitlenin bağlılığını elde etmek güç bir durumdur. Bu bağlılığı elde etmek için stratejiler geliştirmek mecburi bir duruma gelmiştir. Müşteri sermayesi, iç paydaşlar ile dış paydaşların arasında olan bağlantıyı ifade etmektedir (Köstepen, 2021: 126).

Müşteri sermayesi, işletmenin dış paydaşları ile oluşturduğu bağ olarak tabir edilebilmektedir. Bu bağ işletmenin iç paydaşları ile oluşturulmakta ve müşteri bağlılığını kapsamaktadır. Günümüz rekabet ortamında bir işletme paydaşlarıyla iyi iletişim kurarak rakipleriyle zorluk çekmeden rekabet edebilmektedir (Bulgurcu, 2011: 6).

Müşteri sermayesi, işletmenin müşteri sayısının yükselmesini hedeflemektedir. Bu hedefe ulaşmada kullanılacak yöntemleri içermektedir (Okay, 2012: 1204).

Kurumun başarısını kalıcı olarak koruyabilmesi için, insan sermayesi ve yapısal sermayenin birbiri ile karşılıklı etkileşimde bulunması gerekmektedir. Müşteri sermayesi bu karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkmaktadır. Kurum, müşteri sermayesini korumak için müşterileri ile güçlü bağlantılar kurmalıdır. Kurumun itibarına özen göstermeli, pazarlama çalışmalarını ilerletmek için insan sermayesi ve yapısal sermaye ile kolektif çalışmalıdır. Müşteri sermayesi, insan sermayesinin ve yapısal sermayenin birleşiminin bir sonucudur (Erkanlı ve Karsu, 2012: 227).

2.4 Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi

“Ölçemediğinizi yönetemezsiniz ve iyileştiremezsiniz” ifadesi, entelektüel sermayenin ölçülmesinin gerekliliğini belirtmektedir (Bulgurcu, 2011: 7).

Rekabet piyasası, şirketlerin entelektüel sermayeye yatırım yapmasını zorunlu kılmaktadır. Yapılan bu yatırımın kazancını ölçmek ve çıkan sonuçları ilgili kişilere raporlar ile bildirmek zorunludur. Entelektüel sermayenin ölçülmesi ve çıkan sonuçların raporlanması işletmeye fayda sağlayacaktır. Yapılan ölçümler ile işletme içi paydaşların verimliliği artar ve aynı zamanda iç paydaşlar daha kontrollü şekilde yönetilir. Böylelikle işletmelere güçlü ve zayıf yönlerini görme fırsatı doğar. Yapılan ölçümler sayesinde şirket uzun vadedeki hedeflerine daha kolay ulaşabilmektedir (Yereli ve Gerşil, 2005: 21).

Entelektüel sermaye, şirketlerin gelecekteki konumlarının ölçülmesinde ciddi bir boyuta ulaşmış ve gerekli bir duruma gelmiştir. Bu sebeple yöneticiler değerlendirme yapabilmek için ölçümler düzenlemişlerdir (Ertaş ve Coşkun, 2005: 125).

Entelektüel sermayeyi ölçmenin esas nedenlerini aşağıdaki biçimde açıklayabiliriz (Topaloğlu, 2011: 37) ;

- Şirketin verimliliğinin yorumlanmasında başvurulacak güvenilir bir yöntem edinmek.
- Şirketin finansal durumunu saptamada uygulanacak güvenilir bir ölçme aracı sağlamak.
- Şirket için değerli olan faktörleri iç paydaşların algılamasını sağlamak.

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ile ilgili İsveç merkezli finansal hizmetler şirketi olan Skandia'nın kendi bünyesinde yapmış olduğu çalışmalar sonrasında şirkete sağladığı yararlar şu şekilde açıklanabilir (Sarigül, 2020: 431);

-Şirketlerin kredibilite oranlarının yüksek olması şirketler açısından olumlu bir durumdur. Şirket yöneticileri, şirketin sahip olduğu entelektüel varlıkları ölçüp bu ölçüm sonuçlarını tablolar ve raporlar ile gösterirlerse söz konusu şirketin kredibilite oranları yükselir. Böylece şirketin kaynak bulması kolaylaşıp, kaldıraç oranı artacaktır.

-Şirket entelektüel varlıkların ölçümü sonucunda mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olacaktır. Böylece şirket, güçlü ve zayıf yönlerini görecektir ve rekabet ortamında ona göre aksiyon alabilecektir.

-Entelektüel sermayenin ölçülmesi ile birlikte şirketin uzun vadedeki tablosu ortaya çıkacak, çıkan sonuçlara göre şirketin olası yatırımcı sayısı artabilecektir.

-Ölçümler sonucunda şirketin durumu veriler ile açıklanacak ve borsada değeri katlanacaktır.

Entelektüel sermaye, fiziksel karşılığı olmayan bir görüş olduğundan dolayı ölçmek ve kayıtlara geçirmek basite indirgenecek bir iş değildir. Geleneksel muhasebe sistemi ile karşılaştırıldığında bu değerlerin ölçülmesinin ve raporlanmasının çok zor olduğu görülmektedir (Yereli ve Gerşil, 2005: 22).

Entelektüel sermayenin ölçülmesinde 2 ana teori kullanılmaktadır (Hobikoğlu, 2011: 92). Birincisi entelektüel sermayenin bütünüyle ölçülmesi yani işletme esaslı ölçümüdür. İkincisi ise unsur esaslı ölçümdür (Akkaya ve Balı, 2018: 1152).

Entelektüel sermayeyi bütünüyle ölçen yöntemler çoğunlukla mali yöntemlerden yararlanır. Unsur esaslı ölçüm yapan yöntemler daha çok insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesinden yararlanmaktadır (Özevren ve Yıldız, 2010: 280).

Entelektüel sermayeyi bütünüyle ölçen metotlar içerisinde Piyasa Değeri Defter Değeri Oranı, Tobin'in Q Oranı ve Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer bulunmaktadır. Entelektüel sermayeyi unsur esaslı ölçen metotlar içerisinde Skandia Klavuzu, Teknoloji Simsarı yöntemi, Dengeli Puan Kartı yöntemi, Entelektüel Katma Değer Katsayısı, Maddi Olmayan Varlıklar Göstergesi, Entelektüel Sermaye Endeksi¹ gibi metotlardır (Özevren ve Yıldız, 2010: 281).

3. AİLE ŞİRKETLERİNDE ENTELEKTÜEL SERMAYE

3.1 Aile Şirketlerinde Entelektüel Sermayenin Önemi

Toplum yapısının bilgiye yönelmesiyle birlikte, şirketlerin perspektifleri çağdaşlaşmıştır. Şirketlerin değişen bu yapıya uyum sağlamaları mecburi bir hal almıştır. Şirketler yaşanan gelişmeleri benimseyip, şirket bünyesinde pratiğe dökmüşlerdir. Toplum

¹ Ölçüm metotlarının detaylı tanımları için bakılabilir; Köstepen, A. (2021) Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük Performansına Etkisi Bağlamında Entelektüel Sermaye Boyutlarına İlişkin Bir Model Önerisi: İzmir İli Örneği. Doktora Tezi, T.C. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

içerisinde bu derece önemi olan bilginin şirketler açısından da önemi büyüktür ve iyi idare edilmesi gereken bir kavramdır. Bilginin sahip olduğu önem sayesinde entelektüel sermaye kavramı doğmuştur. Bu kavram, bilgi toplumunda değerli bir konumda bulunmaktadır (Köstepen, 2021: 107).

Bilgi ekonomisi kavramı organizasyonel manada şirketlerin vizyonlarını biçimlendiren bir faktördür. Şirketler üretim faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için bilgiye, olmazsa olmaz bir faktör olarak bakmaktadır. Şirketler entelektüel varlıklarını en kazançlı şekilde değerlendirebilmek, onu kıymetli bir konuma getirebilmek için şirket içinde düzenlemeler yapmışlardır (Yelkikalan ve Aydın, 2003: 132).

Aile şirketi açısından baktığımızda, içerisinde entelektüel sermayeyi yaratmak, şirkete pazarda rekabet üstünlüğü kazandırmak bütünüyle şirketin yönetim kapsamıyla alakalı bir durumdur. Her geçen gün değişen ve gelişen dünya, bütün şirketleri şartlar dahilinde düşünmeye ve hareket etmeye, değişime adapte olmaya, değişen şartlara uyumlu ve rekabet üstünlüğü kazandıracak stratejik davranışlarda bulunmaya yönlendirmektedir. Ulaşılan bu noktada şirketlerin istikbaline etki eden kaynağın entelektüel sermaye olduğu ve şirketler açısından önemine bir kere daha rastlamaktayız. Entelektüel sermaye, doğru şekilde yönetildiğinde, şirketlerin verimliliklerini yükselterek rekabet avantajı sağlayacaktır (Yelkikalan ve Aydın, 2003: 138).

Günümüz küresel dünyasında bilgi ve teknolojinin önem kazanması ile birlikte aile şirketleri açısından entelektüel sermayenin öneminin ayrı bir değer kazandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda aile şirketlerinin güncel ve gelişen dünya konjonktürüne uyum sağlamaları son derece değerlidir. Aile şirketlerinin insan kaynağı genelde aile içi bireylerden oluşması sebebiyle insan sermayesinin geliştirilmesi, iyileştirilmesi ve dünya standartları ile rekabet edebilme ve kurumsallaşma açısından son derece önem arz etmektedir. Ayrıca aile bireyleri ile profesyonel çalışanlar arasında liyakat açısından eğitim ve gelişim faaliyetleri ile entelektüel sermayenin geliştirilmesine önem verilmelidir (İlhan, 2008: 314).

Dünya ekonomisinin büyük oranına hükmeden aile şirketlerinin sürdürülebilir olması açısından modern yöntemleri ve çağdaş çalışmaları takip etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda entelektüel sermayenin unsurları olan insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi kavramlarına yönelik çalışmalar yapılması aile şirketlerinin ve dünya ekonomisinin gelişimine kayda değer bir düzeyde katkı koyarak daha kurumsal ve modern bir yapıya sahip olmalarına sebebiyet verecektir (Özcan, 2015: 46).

Aile şirketleri insan sermayesi açısından ele alındığında, insan kaynağının aile içi ve dışı fark etmeden deneyim ve bilgi açısından güncel yaklaşımlar ışığında yetiştirilmesi kavramlarını kapsamaktadır. İnsan sermayesinin en büyük dezavantajlarından birisi işletmenin sahip olduğu insan kaynağının farklı işletmelere transfer olma tehdididir. Ancak aile şirketlerindeki insan kaynağının çoğunluğu aile içi bireylerden oluşması sebebiyle insan sermayesine yapılan yatırım işletme açısından son derece önemli olduğu ifade edilebilir (Özcan, 2015: 46).

SONUÇ

Küreselleşen günümüz dünyasında bilgi ve teknolojinin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Dünya ekonomisinin büyük bir bölümünü kapsayan ve en eski kurumlardan birisi olan aile şirketlerinin bu bağlamda globalleşen dünyada entelektüel sermayeye önem vermesi son derece önemli olduğu ifade edilebilir.

Aile şirketleri, günümüz dünyasının en yaygın ve en geniş ekonomik değerlere ulaşan yapılarıdır. Aile şirketi olmanın avantajları olmasının yanında dezavantajları da bulunmaktadır. Bu süreçleri doğru ve kurumsal bir şekilde yönetebilen şirketler başarılı olurken yönetemeyen şirketlerin başarısız olmaları doğanın gereği olarak ifade edilebilir.

Aile şirketlerinin dünyada genelindeki gelişimi çalışmada ele alınmasının ötesinde Türkiye genelindeki gelişimi de üç aşamalı olarak ele alınmıştır. Türkiye genelinde cumhuriyet öncesi dönem (ki bu dönemde iki başlıkta ele alınmaktadır, Osmanlı'nın başlangıç dönemi ve Osmanlı'nın yükseliş dönemi) ve cumhuriyet sonrası dönem olarak ele alınmaktadır.

Bilgi toplumu kapsamında bilginin ve teknolojinin önemi günden güne artmakta olduğu bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda ortaya çıkan entelektüel sermaye kavramı şirketler açısından modern çalışmalar açısından ele alınmaktadır.

Entelektüel sermaye kısaca işletmelerin sahip olduğu soyut değerlerin somut değere dönüştürülmesi olarak tarif edilebilir. Aile şirketlerinin rekabet edilebilirliğini, sürdürülebilirliğini ve kurumsallaşmasını sağlamak ve nesilden nesle aktarılabilmesi adına entelektüel sermayeye önem vermesi gerektiği söylenebilir.

İnsan kaynağını geliştirmek adına insan sermayesine önem verilmesi önerilmektedir. Kurum içi eğitimler ve seminerler verilmesi tavsiye edilebilir.

Aile şirketlerinin gelişmesi kurumsallaşma ve modern yapıya ayak uydurma adına yapısal sermayenin geliştirilmesine yönelik adım atılmalıdır. Teknolojik gelişmeler, inovatif faaliyetler, Ar-Ge ve Ür-Ge çalışmaları, marka ve patent çalışmaları bu kapsamda ele alınmaktadır. Bu bağlamda aile şirketleri açık görüşlü ve modern çalışmaları takip ediyor olması önerilmektedir.

Aile şirketlerinin pazar hakimiyeti sağlaması ve tutundurmaya oluşturmaya açısından müşteri sermayesinin gelişime yönelik çalışmalar yapması mutlak suretle tavsiye edilmektedir. Böylece amatör ve az bilinçli bir yönetim ve karar alma mekanizmasından profesyonel ve kurumsal bir yapı haline dönüştürülmesine önemli bir katkı sunulmuş olacaktır.

Sonuç olarak son yıllarda ciddi anlamda önem arz eden entelektüel sermaye kavramının aile şirketleri tarafından ele alınarak önemszenmesi ve bu kapsamda çalışmalar yapılması ile aile şirketlerini üst seviyeye çıkartma noktasında katkılar sunacağı ifade edilebilir. Özellikle aile içi çalışan bireylerin liyakat düzeyinin arttırılmasında önemli katkılar koyacağı belirtilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, A. (2000). Aile İşletmelerinin Özellikleri ve Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma İhtiyacı. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , (16) , 31-47.
- Akkaya, B. ve Balı, S. (2018). Entelektüel Sermaye Ve Ölçümüne Yönelik Bazı Yaklaşımlar.Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 11 (55), 1145-1161.
- Akbank Yayınları (2016). Aile Şirketlerinde Sürdürülebilir Başarının Anahtarları. İstanbul, 1-30.
- Alpago, H. ve Alpago, D. O. (2020). Geçmişten Günümüze Aile İşletmeleri ve Girişimcilik Ruhu. 155-170.
- Alper, F. Ö. (2017). Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Ekonomik Büyüme ve İşsizlik Üzerine Etkisi: Seçilmiş AB Ülkeleri ve Türkiye Örneği. Yasama Dergisi , (36) , 45-65.
- Alagöz, A. ve Özpeynirci, R. (2007). Bilgi Toplumunda Entelektüel Varlıklar ve Raporlanması. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi, 9 (2) , 167-184.
- Aslan, İ. ve Çınar, O. (2010). Bir Aile Şirketinin Kurumsallaşması: Yeniden Yapılandırma ve Varislerin Yönetime Hazırlanması Süreci. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi 2, 89-97.
- Aydın, G. (2011). Aile İşletmelerinin Sürekliliği ve Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı, Denizli.
- Baykal, Ö. Ü. E. (2019). Sürdürülebilir Aile İşletmeleri. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Bilgin, N. (2007) Aile Şirketleri Kurumsallaşma Eğilimleri: Ankara Kobi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara.
- Bulgurcu, E. B. (2011). Entelektüel Sermaye Ve Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 1-13.
- Cagle, M. ve Özen, A. (2019). Girişimcilik Yönelimi ve Finansal Performans İlişkisinin Araştırılmasında Aile Şirketlerinin Moderatör Rolü. Yönetim ve Ekonomi Dergisi , 26 (3) , 879-902.
- Çetin, R. (2016). Adi Şirketlerin Genel Özellikleri ve Bu şirketlerin Vergilendirilmesi. Mali Çözüm Dergisi, Sayı 26, 177-182.
- Çetin, A. (2005). Entelektüel Sermaye Ve Ölçülmesi. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20 (1), 359-378.
- Eral, E. (2019). Şirket Kurtarma Stratejileri ve Şirket Kurtarma Stratejilerine Yönelik Muhasebe Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Erdem, S. M. ve Yörük, N. (2008). Entelektüel Sermaye Ve Unsurlarının, İMKB'de İşlem Gören Otomotiv Sektörü Firmalarının Finansal Performansı Üzerine Etkisi. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22 Sayı: 2, 397-413.

- Ertaş, F. C. ve Coşkun, M. (2005). Turizm İşletmelerinde Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve İMKB'deki Turizm Şirketlerinde Ampirik Bir Uygulama. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 5 (10) , 121-138.
- Erkanlı, H. ve Karsu, S. (2012). Değer Zincirinde Entellektüel Sermaye. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 5 (2) , 216-237.
- Ezer, M. ve Kıral, E. (2018). Türkiye'de Bilgi Toplumunun Gelişimi: İletişim Amaçlı Kişisel İnternet Kullanımı Üzerine Bir Uygulama. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 27 (1) , 207-222.
- Görmüş, A. Ş. (2009). Entelektüel Sermaye ve İnsan Kaynakları Yönetiminin Artan Önemi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 11 (1) , 57-75.
- Güman, N. (2006) Elbirliği Mülkiyeti İle Kollektif Ve Komandit Şirket Hisselerinin Haczi Ve Paraya Çevrilmesi. Doktora tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Haykır, E. (2011). Entelektüel Sermayenin Önemi, Sınıflandırılması Ve Ölçme Yöntemleri: Kuramsal Bir Çerçeve. Sosyal Bilimler Dergisi 0 (1), 86-99.
- İlhan, S. (2008). Yeni Kapitalizm ve Meslek Olgusunun Değişen Anlamları Üzerine. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, 313-328.
- Kaya, H. (2021). Mevzuatımızda Şirket Türleri ve Kuruluş-Tasfiye İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi. Turkish Business Journal , 2 (3) , 24-44.
- Karavardar, G. (2011). Aile İşletmelerinde Kurumsallaşma Yetki Devri ve Belirsizliğe Tolerans. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1) ,157-179.
- Kıran, C. (2007) Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma Sendromu ve İstanbul İOSB'deki Aile Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisan Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Koçak, H. ve Memiş, K. (2018). Bilgi Toplumunda Korku: Bilgi Güvenliği ve Risk Toplumu. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 20 (3) , 1-10.
- Köse, M. (2012). Tarihi Süreçte Şirketler ve Fonksiyonları. EKEV Akademi Dergisi, Sayı 50, 273-284.
- Köse, M. (2010). Aile Şirketlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köstepen, A. (2021) Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük Performansına Etkisi Bağlamında Entelektüel Sermaye Boyutlarına İlişkin Bir Model Önerisi: İzmir İli Örneği. Doktora Tezi, T.C. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kurgun, O. ve Akdağ, G. (2014). Entelektüel Sermaye ve Örgüt Performansı İlişkisi: Akdeniz Bölgesindeki Otel İşletmelerinde Bir Araştırma. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi , 2 (2) , 155-176.
- Okay, S. (2012). Entelektüel Sermaye ve Muhasebe İle İlişkisi. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi , 1 (1) , 1201-1208.
- Ortaş, İ. (2018). Bilgi ve İletişim Çağında Bilimsel Bilgiye Erişimin Önemi ve Türkiye'nin Bilgiye Erişim Potansiyeli. Türk Kütüphaneciliği, 32 (3) , 223-232.

- Ölçer, Y. F. ve Şanal, M. (2007). İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yönetimi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 16 (1) , 479-500.
- Özdemirci, F. ve Torunlar, M. (2018). Bilgi-Değişim-Siber Güvenlik-Bağımsızlık. Bilgi Yönetimi , 1 (1) , 78-83.
- Öztürk, M. B. ve Demirgüneş, K. (2008). Kurumsal Yönetim Bakış Açısıyla Entellektüel Sermaye. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19) , 395-411.
- Özevren, M. ve Yıldız, S. (2015). Entelektüel Sermayenin Ölçüm Yöntemleri ve Kriterlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 29 (2) , 275-289.
- Özcan, E.L. (2015). Aile Şirketleri ve Kurumsallaşma. Ankara: Ankara Ofset
- Özkan, D. D. G. S. ve Alancioğlu, Ö. G. E. (2017). Bilgi Ekonomisi İndeksi Performans Göstergelerinin Türkiye Açısından AR-GE Harcamaları Analizi. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi , 4 (8) , 1-12
- Özatlan, Y. (2018). Pay Sahibinin Anonim Şirket Birleşmelerinden Doğan Çıkma Hakkı. Aurum Journal of Social Sciences , 3 (1) , 21-44
- Sarıgöz, O. (2012). Bilgi Toplumunun Eleştirisi ve Türkiye’de Modern Eğitimin Gerçekleştiremedikleri. Ejoboc (Electronic Journal of Vocational Colleges) , 2 (1) , 72-84.
- Sumerli Sarıgül, S. (2020). Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Finansal Tablolara Yansıması ve Raporlanmasına Yönelik Bir Araştırma. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi , 3 (2) , 427-443.
- Topaloğlu, E. E. (2011) Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Analiz. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Toraman, C. , Abdioğlu, H. ve İşgüden, B. (2009). İşletmelerde İnovasyon Sürecinde Entelektüel Sermaye ve Yönetim Muhasebesi Kapsamında Değerlendirilmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 11 (1) , 91-120.
- Türk Ticaret Kanunu Madde 211
- Yalçıntepe, Ö. (2017) Aile Şirketlerinde Kurumsallaşmanın Önemi ve Denetimi: Edirne İli Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Denetim Bilim Dalı, Edirne.
- Yıldırım, A. ve Gözüyeşil, F. F. (2020). Limited Şirket Pay Devir Sözleşmesindeki Ceza Koşulunun Tenkisi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 28 (3) , 1145-1179.
- Yelkikalan, N. ve Aydın, E. (2003). Aile Şirketlerinde Profesyonelleşmeyi Yönlendiren Bir Dinamik: Entellektüel Sermaye Birikimi. Yönetim Bilimleri Dergisi , 1 (1-2) , 131-140.
- Yereli, A. N. ve Gerşil, G. (2005). Entellektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri. Yönetim ve Ekonomi Dergisi , 12 (2) , 17-29.
- Yılmaz, Y. (2014). Entelektüel Sermaye Yönetiminde Yeni Bir Sistem: Bilgi Bilançosu. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi , 21 (1) , 511-526.

Zaim, H. ve Grn, F. (2007). Kurumsal Başarının Gizli Anahtarı: Entelektüel Sermaye. Journal Of Social Policy Conferences, 0 (53), 295-312.

EXTENDED ABSTRACT

Human beings have to interact with each other while living. This is how societies can keep in their existence. People act together to meet their needs in life. This has also been the case in the business world. The concept of the company arose from the need of people for each other in life. People combine their knowledge, abilities and assets for the same purpose and create a company with a legal identity. Over the time, the needs of people for each other have become different, and thus different types of companies have emerged. These types of companies include:

1. Ordinary Companies
2. Private Companies
 - 2.1 Open Company
 - 2.2 Commandite Company
3. Stock Corporation
 - 3.1 Limited Partnership Divided into Shares
 - 3.2 Limited Company
 - 3.3 Joint Stock Company
4. Family Companies

Due to the presence of family members at the management positions, the structure of family companies is different from other types of companies. This difference indicates that the person in the management should carefully manage both company relations and family relations. Family companies are in the aim of protecting the assets owned by the family and providing financing for family members. Family companies are in an important position in the world. It is an important factor to drive the economy. Family companies depend on different stages of development both in the world and in Turkey.

Over time, social structure has changed. Society has turned into an information society at the very end of the change. The ability to use the concept of knowledge in today's world is a powerful factor. Knowledge has existed in every stage of life. With the point reached by technology, information has become more important. Knowledge is the ability that is learned and will be able to be learned in every stage of a social life. The structure of society is being shaped in accordance with needs. Knowledge is a constant need for people. The fact of the need has led to the emergence of the information society. With the developing technology and cases in the world, the structure of society has evolved into knowledge and the information society has been formed. The transition to the information society is possible with investments and developments in the field of technology. The importance of technology in the information society is great. Sustainability of societies is possible with knowledge. Societies are in a constant need for information.

The stages of formation of the information society are available:

Between 1770-1830 "Early Mechanization"

Between 1830-1880 "Steam Power or Railways"

Between 1880-1940 "Electricity and Heavy Industry"

Between 1940-1980 "Mass Production"

The information society is a society that provides data and information and acquires what it cannot provide from different sources, gives it a value again, and makes it available for its own benefit by obtaining returns from it and turns it into a positive effect in the following processes. (Özdemirci and Torunlar, 2018: 81). In the information society, information has become the most important element of the capital. Knowledge provides strength in a competitive environment. Using information correctly is a very necessary factor today. Societies that can use information correctly are developing economically. New concepts have developed together with the information society. The common point of these concepts is to ensure the sustainability of companies in a competitive world and increase their profits. One of these concepts is an intellectual capital. With the development of this concept, the importance of abstract assets in the companies has been understood. Knowledge is necessary for the sustainability of the companies.

Intellectual capital is the imperceptible, invisible value of the company. It is explained as the knowledge, abilities and experience of internal employees. The future success of companies depends on how the current intellectual capital is managed. Well-managed intellectual capital provides profit in a competitive environment (Yoruk and Erdem, 2005: 398).

Intellectual capital is studied in three sections. These consists of human capital, structural capital and customer capital.

Human capital is the most valuable part of intellectual capital. Society has turned into an information society, and the importance of human capital has increased. Human capital is the personnel working within the company.

Structural (Organizational) capital is an important factor for the permanence of the company.

Structural capital consists of information that stays out of human capital in the enterprise, but is necessary for the development of the enterprise. It contains the strategies that the enterprise will implement, the necessary systems, business plans that will be useful to internal stakeholders, methods and all the information that may be useful in this perspective. Structural capital is a sign of the productivity of the enterprise (Okay, 2012: 1204).

Customer (Relational) capital refers to the customer's loyalty in a competitive environment. It indicates the connection between the internal and external stakeholders of the company. The purpose of the customer capital is to increase the number of customers of the company. In order to protect customer capital, it is necessary to invest in customers.

In order to understand which position the company will be in the long term, it is necessary to measure intellectual capital. Due to this requirement, measurements have been arranged. Reporting the result of these measurements is a positive situation for the enterprise and will benefit the enterprise. In this way, companies will be able to see their strengths and weaknesses. Thus, the company will be able to achieve the goals it has set in a short term. 2 Theories can be used to measure intellectual capital. The first is the measurement of intellectual capital as a whole. The second is the element-based measurement.

Methods that measure intellectual capital in its entirety include the Market Value Book Value Ratio, Tobin's Q Ratio, and Calculated Intangible Value. Among the methods that measure intellectual capital based on the element are methods such as the Skandia Manual, the Technology Broker method, the Balanced Scorecard method, the Intellectual Value Added

Coefficient, the Intangible Assets Indicator, the Intellectual Capital Index (Ozevren and Yıldız, 2010: 281).

The aim of this study is to examine the previous studies and to search for answers to the question of the importance of intellectual capital in family companies and to try to explain the magnitude of the importance of intellectual capital in family companies. Understanding the importance of intellectual capital in family firms among the world companies firms a big footprint and creating a competitive advantage.

The literature review of this study was conducted through Google Scholar. Within the scope of the research, when we examine the concepts of family companies and intellectual capital in domestic sources independently of each other, it is seen that there are more resources. When the national literature is examined, it is seen that the domestic resources on the importance of intellectual capital in family companies are limited. One of the most important of these limited studies is the study of Yelkikalan and Aydın (2003). In this study, it is seen that he explains the accumulation of intellectual capital in family companies using the concept of professionalization. As a result of the study, it was concluded that a strong competitive advantage will be achieved by properly managing intellectual capital in family companies in the competitive Sunday. The intersection of sources on the topic in the literature is that the company needs to invest intellectual capital in order to maintain its presence in the competitive market for the long term.

In the age in which we live, the social structure is moving towards knowledge. Thanks to this development, the perspectives of companies have also changed. They have started to implement the changes experienced within the company. Information is a concept that should be used correctly from the point of view of companies. When this concept is used correctly, companies will achieve competitive advantage.

Along with the importance of knowledge in society, the concept of knowledge economy has been born. Companies have determined information as a must-have factor for the continuity of their activities. Companies have made changes within the company in order to evaluate the intellectual assets they own correctly and profitably.

Information is also an extremely important concept from the point of view of family companies. Nowadays, along with the importance of information and technology concepts, the importance of intellectual capital has been understood more and more. It is extremely important for family companies to adapt to changes.

When intellectual capital is evaluated from the point of view of family companies, it is seen that the initiative is completely related to company management. The company management will make the decision to create intellectual capital and provide a competitive advantage in the market. It will be profitable for companies to adapt to changes in constantly changing markets and to return to acting in accordance with these changes. The future positions of companies vary according to the way they evaluate intellectual capital. Companies that evaluate intellectual capital well will have an advantage in the market.

With the progress of knowledge and technology in the global world, the importance of intellectual capital in family companies has increased even more. It is seen as an important situation for family companies to adapt to these advances. Investing human capital in family companies is a positive progress in terms of competition and institutionalization. Thanks to the trainings provided within the company, the development of intellectual capital will also be ensured.

In order for family companies to maintain their continuity, they need to follow their diary and develop elements of their intellectual capital. This will have a positive effect on the structure of the company.

Information and technology are in a very important position at the last point where the world comes from. It has become that family companies, which are at an important point among companies, also attach importance to intellectual capital in the context of information and technology. It is a big fact that family companies that can manage intellectual capital well succeed, while companies that cannot manage it fail.

With the transformation of the structure of society into an information society, the importance of information and technology has increased and continues to show. The concept of intellectual capital that has emerged with this transformation is being studied with contemporary approaches from the point of view of companies. Intellectual capital should be given importance for the continuity of family companies for generations.

It is recommended to invest in human capital for efficiency in the family business. Beside, it is also recommended to organize trainings within the company. Family companies must adapt to the existing order in order to move forward and become institutionalized. Efforts should be made to advance structural capital. It is recommended that family companies follow the diary. It is recommended that family companies invest customer capital to ensure dominance and permanence in the market.

As a result, the concept of intellectual capital, which has become seriously important in recent years, should be taken into account by family companies and studies should be carried out. It can be said that this situation will contribute to the point of raising family companies to the highest level. In particular, it can be expressed that individuals working in the family will make a significant contribution to increasing the order of merit.